

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

La Presidència de Companys a la Generalitat de Catalunya: de les conseqüències dels fets del 6 d'octubre del 1934 al 18 de juliol del 1936

Ramon Alquézar

FEBRER 1990

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

LA PRESIDENCIA DE COMPANYS A LA GENERALITAT DE CATALUNYA:
DE LES CONSEQUENCIES DELS FETS DEL 6 D'OCTUBRE DEL 1934
AL 18 DE JULIOL DEL 1936

654

L'etapa de l'empresonament de Companys
febrer
(octubre 1934 - ~~1935~~ 1936)

Com és prou conegut, el President Companys i els membres del Consell Executiu de la Generalitat foren empresonats arran dels fets del 6 d'octubre, situació que es mantindria fins la victòria del Front d'Esquerrres de Catalunya en les eleccions legislatives del 16 de febrer del 1936. Es a dir, l'activitat política de Companys des d'els fets d'octubre del 1934 fins a l'esclat de la Guerra Civil es veurà hipotecada per un confinament de setze mesos (octubre 1934 - febrer 1936), que impossibilitarien Companys d'encarar amb les mínimes condicions dignes el triple repte que tenia plantejat: ~~després del 6 d'octubre:~~

a) redreçar Catalunya, tot catalitzant un moviment social i polític, el més unànim possible, que desembqués en el restabliment de la normalitat autonòmica.

b) recuperar ell mateix la direcció d'Esquerra Republicana de Catalunya, lideratge que li havia estat qüestionat, i, alhora, consolidar-se com a polític capaç de gestionar l'Autonomia restaurada.

c) "refundar" E.R.C., que estava sumida en una crisi de tal gravetat que podria fins i tot amenaçar la seva existència. Un acudit popular de l'època afirmava "que l'Esquerra es desfarà com un bolao".

Serà doncs obvi que Companys, malgrat patir totes les limitacions que la presó imposa a tota activitat humana -i per

conseqüent política-, intentés desplegar totes les virtuts polítiques que el caracteritzaven: intuïció, olfacte, capacitat negociadora per a aproximar estratègies antagòniques, etc. com a instruments indispensables per a superar el triple repte abans esmentat.

La primera etapa del seu empresonament abarca del 7 d'octubre del 1934 fins al 7 de gener del 1935, data que des d'el vaixell "Uruguai", anclat al port de Barcelona, serà traslladat amb els Consellers Lluhí, Comorera, Gassol, Esteve, Barrera i Mestres a la Presó Model de Madrid. Aquest període coincideix amb la màxima duresa de la repressió que es cerneix sobre Catalunya. En un altre lloc ja hem fet un balanç de les conseqüències del 6 d'octubre del 1934, balanç que aquí reproduïm sintetitzat: "Catalunya sencera fou tractada com un poble vençut, i, a tot estirar, el govern de la República es plantejà quins sectors... d'aquest poble vençut podien ésser "recuperats" per a integrar-los a un projecte posterior de pseudo-autonomia controlada pel Govern central... i l'Estatut d'autonomia fou suspès per temps indefinit, així com les activitats del Parlament de Catalunya. La llei de contractes de conreu fou anul·lada, la qual cosa provocà la tramitació de 1.400 desnonaments de parcers catalans. La repressió al camp fou duríssima, ja que ara els propietaris agrícoles de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre trobaren la col·laboració de les autoritats per a imposar llurs condicions als rabassaires, alhora que aquests es veieren obligats a claudicar sota l'amenaça d'ésser denunciats per activitats revolucionàries o per haver tingut participació en els fets del 6 d'octubre. En total, foren detingudes més de 3.000 persones. Foren prohibides les activitats polítiques, clausurats els locals dels sindicats i dels partits polítics republicans, suspesa la premsa periòdica d'esquerrres,

dissolt el Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona i sotmès a control governatiu el Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona... Després del 6 d'octubre, l'Ajuntament de Barcelona fou un dels setze ajuntaments de Catalunya amb més de 10.000 habitants que tenia la majoria d'esquerres del govern municipal suspesa. Dels ajuntaments de més de 2.000 habitants, només 42 eren ajuntaments legals (no intervinguts), que representaven 158.286 habitants. En canvi, 129 ajuntaments, dels de més de 2.000 habitants, que representaven 1.822.641 habitants, tenia la majoria d'esquerres del govern municipal suspesa..." Tots els projectes hostils del Govern central vers Catalunya quedaren reflectits en la llei del 2 de gener del 1935, que suspenia indefinidament el règim autonòmic de Catalunya, que tenia una més que presumpta inconstitucionalitat, tal com expressà Lluís Nicolau d'Olwer: "Dels tres òrgans de la Generalitat -Presidència, Govern i Parlament- l'únic que no s'ha situat fora de la legalitat -el preàmbul mateix de la llei ho reconeix- és el Parlament. Tanmateix, segons l'organització estatutària, el Parlament és la font i origen dels altres òrgans. Ell elegeix el president i aquest nomena el govern. Subsistent, doncs, com de dret subsisteix, el Parlament de Catalunya, d'ell havia de sortir, sense cap interferència governativa, el nou president i el nou govern. La llei preveu tot el contrari, i així ens trobem que perquè uns homes s'han posat fora de la legalitat no sols es castiga aquests homes, no es castiga -la qual cosa ja seria il.legal- determinades organitzacions polítiques, sinó que es castiga tot el país, Catalunya sencera es tractada com país vençut" (extr~~e~~it del llibre "L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres" de Ramon Alquézar, pgs.<128-131>).

En aquest clima de repressió generalitzada, conculcació del

règim autònom de Catalunya per part del govern de Madrid i crisi greu de l' E.R.C. es produirà el trasllat de Companys i els Consellers a Madrid, el 7 de gener del 1935, a la Presó Model, on romandrà fins la sentència del judici a que fou sotmès davant el Tribunal de Garanties Constitucionals. D'aquest període del confinament de Companys, el comprés entre el 7 de gener del 1935 i el 24 de juny del mateix any, en què partí al Penal del Puerto de Santa Maria per a complir la condemna de 30 anys que li havia estat imposada, senyalarem dos fets transcendents en l'activitat política -amb totes les limitacions- del President:

a) l'actuació de Companys en el judici, la vista del qual s'inicià el 27 de maig del 1935. Fou defensat per un dels seus biògrafs: Ossorio i Gallardo.

b) la constitució del Directori o Comissió Executiva d'E.R.C. el 14 d'abril del 1935, composta, lògicament, per membres de l'organització que gaudissin aleshores de llibertat i tinguessin predicament, alhora que imposessin en el si del partit l'estratègia regeneradora que desitjava desenvolupar Companys.

Respecte al primer fet, l'actuació de Companys davant el Tribunal de Garanties Constitucionals, pensem que ja ha estat justament elogiada tant pels seus biògrafs (Poblet, Viñsa, Ossorio i Gallardo...) com per les anàlisis generals que s'han fet sobre les conseqüències dels fets del 6 d'octubre i de la comparecència del Govern de Catalunya davant el susdit Tribunal. De tota manera, sí que creiem val la pena destacar que en el judici, Companys va assumir la categoria de líder, tot imputant-se la responsabilitat única i exclusiva dels fets esdevinguts el 6 d'octubre.

Aquesta actitud de Companys, complementada amb la seva negativa a fugir un cop consumada la desfeta del 6 d'octubre, i la dignitat de responsable nacional esgrimida davant el general

Batet, el convertiran en el centre de la posterior campanya en pro de l'amnistia i en personificació -sobretot per la seva tràgica mort- del mite de Catalunya. Parodiant Gómez-Hidalgo, el binomi Catalunya-Companys es gestà a posteriori de les jornades del 6 d'octubre. Catalunya poble dissortat, empresonat i víctima de la insaciabilitat política dels seus enemics, circumstàncies que gravitaven sobre un poble i s'encarnaven en el seu màxim dirigent polític. Pensem que la identificació entre Catalunya i el mite de Companys, i la seva projecció sobre Espanya ja està molt ben analitzada en el llibre d'Enric Ucelay da Cal "La Catalunya populista", pgs. 228 i següents i nosaltres no insistirem més en aquest apartat.

L'altre element determinant de la conducta de Companys al judici va ésser la seva tenacitat en demostrar que el Govern de la Generalitat no pretenia consumir cap secessió, sinó que la seva actuació anava adreçada a garantir els valors més substancials i connotatoris de la República democràtica del 14 d'abril, tot desmarcant-se i oposant-se a un possible intent de revolució social. Així ho posa en boca de Companys Alardo Prats en el seu llibre "El Gobierno de la Generalidad en el banquillo": ~~(malgrat el te difamatori que te l'obra)~~ "que la Generalidad tan sólo trató de defender siempre la República democrática y la autonomía de Catalunya, oponiéndose a todo intento, cierto o supuesto, de dictadura o de régimen de fuerza que tratase de destruir las esencias constitucionales nacidas al impulso del esfuerzo vital del 14 de abril, creyendo además que el Estatuto de Cataluña sólo puede prosperar en una República liberal y democrática" (pg. 62). Es a dir, Companys sempre va negar qualsevol voluntat de transgredir la legalitat, i paral·lelament analitzava la vaga del dia 6 d'octubre com a imposada per l'Aliança Obrera, per sobre i

contra la voluntat del Govern. Segons Companys, la Generalitat no pogué fer res més que el que féu, so pena de suscitar un clima irreversible d'agitació social, d'abast inimaginable.

Pel que fa a la constitució del Directori o Comissió Executiva d'E.R.C. és l'altre -encara que cronològicament precedeixi un xic als esdeveniments del judici- dels fets destacables de l'activitat política de Companys entre gener i juny del 1935.

A partir de febrer del 1935, concretament el 23, són alliberats Pi i Sunyer, Alcalde, i la resta de regidors de l'Ajuntament de Barcelona que havien estat empresonats. Malgrat que jurídicament res havia canviat, doncs la llei del 2 de gener del 1935 seguia vigent, i que els judicis contra els implicats i suposadament implicats en els fets d'octubre, i la repressió al camp català prosseguia ("ja tenen les mans lliures" es deia a tot Catalunya per a qualificar la contrarrevolució social desencadenada pels "isidrins"), semblava que el pitjor ja havia passat. A partir d'aquesta conjuntura, s'havia de fer un esforç col·lectiu per reconstruir E.R.C. En aquesta tesitura, Companys pensà que s'haurien d'atansar, com a mínim, els següents objectius:

a) sotmetre definitivament Estat Català a la línia oficial del partit, desenvolupada per l'Executiva que hauria de constituir-se.

b) articular una col·laboració amb les esquerres espanyoles, rememorant la que ja s'havia iniciat en ocasió del suport que aquestes dispensaren a la Coalició d'Esquerres Catalanes quan les Eleccions Municipals de Catalunya de gener del 1934. Aquesta, sempre segons Companys, era una col·laboració imprescindible per a la futura victòria electoral, que equivalia a l'amnistia.

c) eixamplar al màxim l'influència d'E.R.C. en el sí del catalanisme republicà, a fi d'endagar un massiu moviment per a

recuperar el funcionament i atribucions de les institucions autonòmiques suspeses.

d) conciliar en aras d'una necessitat col·lectiva els tics personalistes, envejies, arribismes i rancúnies que afectaven la trajectòria política d'E.R.C., almenys, des d'el 1933.

A tal fi, Companys propicià des de la Presó Model de Madrid la formació de la Comissió Executiva del partit. Aquesta es constituí el 14 d'abril del 1935 -data prou significativa-. D'antuvi tindrà una vida llanguida, significarà més un propòsit que no pas cap realitat política, però tot seguit serà l'instrument fonamental -sota la responsabilitat directa de Carles Pi i Sunyer- per a aconseguir els objectius polítics de Companys i també per a la formació del Front d'Esquerrres de Catalunya. Tot aquest procés pensem està ben descrit en les "Memòries" de Carles Pi i Sunyer pgs. 295 i següents. Ultra la Comissió Executiva, un altre dels suports de l'acció política de Companys seran les planes de "La Humanitat" -reapareguda el gener del 35-, portantveu des-de la presó dels projectes polítics del President, recollits fidelment pel director del diari, Josep Me Massip.

Tornem a la constitució de la Comissió Executiva d'E.R.C. Sota la presidència de Carles Pi i Sunyer, la integraren Pere Coromines, Joan Puig i Ferrerter, Miguel Santaló, Hilari Salvador, Humbert Torres, Martí Rouret i Marià Pujolar. Malgrat que Companys volia que Casanovas, Ventós i Sunyol en forméssin part, l'Executiva d'E.R.C. recollia un ventall significatiu de personalitats "moderades" del centre-esquerra del partit. Només hi havia -concessió obligada- un únic representant d'Estat Català: Hilari Salvador.

De tota manera, els designis de Companys, que hauria de vehicular la Comissió Executiva (a partir d'ara comença una etapa

de correspondència fluïda entre Companys i Pi i Sunyer), no podien tenir materialització immediata. Prèviament, en el sí d'E.R.C. s'havia de dilucidar quina fracció imposaria la seva hegemonia en un moment en què coexistien, com a mínim, tres postures:

a) postura de Companys: trencament total amb Estat Català. Endagar una política de col.laboració amb la resta de partits d'esquerra. Aquesta convicció de Companys la plasma Pi i Sunyer en la pg. 309 de les seves "Memòries".

b) postura de les Joventuts d'Esquerra Estat Català". Preconitzava trencar amb els "lluhins" i defensar els postulats separatistes. Sense tenir la majoria dins E.R.C. aquesta estratègia tenia l'avantatge de que els seus líders-defensors no havien estat processats ni empresonats, i hegemonitzaven la Comarcal de Barcelona del partit. Amb d'altres paraules, sense ésser dipositaris d'un suport majoritari, tenien forta influència en el què havia quedat com a aparell d'E.R.C. després del 6 d'octubre. Malgrat que se suposaven recolzats per Ventura Gassol, aquest acabarà per abandonar-los i es reintegrarà a l'ortodòxia partidista.

c) postura de Pi i Sunyer. Es tractava d'una postura intermèdia, eclèctica. Oscil.lava en mantenir l'aliança amb els "lluhins" però, alhora, es resistia a desencadenar un atac frontal contra Estat Català. (Es significatiu de l'habilitat política de Pi i Sunyer el fet que tant Dencàs com Miquel Badia li reconeguessin "vuestra autoridad moral para unir y disciplinar todos aquellos patriotas que sinceramente quieren la libertad y la grandeza de la patria", exhortació que, ben segur, li hagués pogut fer el mateix Companys, enemic acèrrim d'Estat Català. Sobre la personalitat política de Carles Pi i Sunyer i la seva capacitat de síntesi ja ens hem manifestat en el nostre llibre "L'Ajuntament de

Barcelona en el marc del Front d'Esquerres", pg. 101-106).

Aquest problema: reconstruir i homogeneitzar E.R.C. i el de les relacions amb la minoria parlamentària de l'Esquerra de les Corts espanyoles -que no seguia estrictament les directrius de l'Executiva- foren els dos eixos de l'actuació de Companys i de la direcció d'E.R.C. fins a la constitució del Front d'Esquerres de Catalunya.

La darrera etapa del empresonament de Companys compren des de juny del 1935-sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals- fins febrer del 1936 -victòria electoral del Front d'Esquerres que comportà l'inmediata amnistia per a tots els presos polítics-. Reclòs al Penal de Puerto de Santa Maria, l'activitat política de Companys es vehicula mitjançant el contacte epistolar amb la Comissió Executiva, força espaiat, i amb les col.laboracions periodístiques del President. També d'aquest període caldrà ressaltar, per la seva significació política, la visita que els membres de l'Executiva Pi i Sunyer, Rauret, Coromines i Puig i Ferrater li feren al Penal de Puerto de Santa Maria a les acaballes del 1935.

Del contacte epistolar amb l'Executiva i de les dificultats per a establir-lo en queden prou mostres a les tan esmentades "Memòries" de Carles Pi i Sunyer. Pel que fa a les activitats periodístiques de Companys, cal destacar que continuà la presència esporàdica de la seva ploma a "La Humanitat" i que inicià una col.laboració a "El Mercantil Valenciano", des de les planes del qual valorà molt positivament el mítin d'Azaña a Comillas el 20 d'octubre del 1935 ja en plena etapa de descomposició del govern radical-cedista: "El acto del domingo es el de una democracia en marcha; limpia por fuera y por dentro. Pero ¡ah, eso sí! con una nueva voluntad", tal com explica Josep Mª Poblet a "Història de

l'Esquerra Republicana de Catalunya, 1931-1936", pg. 262. Aquest judici de Companys s'imbrica en la preocupació que tenia per a articular una aliança electoral de les esquerres arreu d'Espanya. Així ho expressà al periodista J. Montero Alonso de "Mundo Gráfico" de Madrid en la visita al Penal que aquest li féu a mitjan agost del 1935. En el resum de l'entrevista que recollí Montero Alonso, se'ns presenta un Companys lector atent de llibres de Ciència Política, preocupat per l'ascens del feixisme, i que, molt possiblement, havia captat el viratge que havia fet el Komintern en el seu VIIè Congrés. D'aquesta intuïció del periodista madrileny no ens serà difícil colegir que Companys -al marge del problema acuciant de l'amnistia- fos posteriorment un aferrissat defensor de la constitució del Front d'Esquerres de Catalunya.

Respecte a la visita que li feren a les darreries del 1935 alguns membres de l'Executiva, aquesta ha estat, unilateral, però significativament, analitzada per Pere Coromines en les seves "Memòries" pgs. (184-186). En l'entrevista que Pi i Sunyer, Coromines, Puig i Ferrater i ~~Fa~~^{Gu}vet tingueren amb Companys, planejen, pensem, aquestes qüestions:

a) adequar l'actuació de l'Executiva als objectius -lògicament un xic mancats de perspectiva de la política quotidiana- de Companys.

b) la composició de les llistes electorals. Davant de les que serien imminents eleccions, aquest era un punt clau. D'una banda, estar inclòs en elles revelava el reconeixement del candidat com a influent en l'E.R.C. D'altra banda, resultar elegit era la garantia inequívoca (la qual cosa no vol dir que no es reivindicués de forma vehement l'amnistia) d'obtenir la llibertat.

c) la situació anímica de Companys. Segons relata Pere

Coromines, Companys, en l'entrevista, manifestà el seu desig d'abandonar la política i retornar al Terrós. Així mateix manifestà als representants de l'Executiva que cediria el que calgués en la composició de l'Executiva ~~x~~ de les llistes electorals. L'explicació a aquest abatiment-renúncia de Companys potser cal buscar-la en els greus problemes afectius (crisi matrimonial irreversible) que l'afectaven

LA CONSTITUCIO DEL FRONT D'ESQUERRES DE CATALUNYA.

EL RETORN DE COMPANYS A LA PRESIDENCIA DE LA GENERALITAT

(febrer 1936-juliol 1936)

Ja s'ha divulgat suficientment la complexitat i dificultat del procés que desembocaria en la formació del Front d'Esquerres de Catalunya.

En tot cas, nosaltres només ens permetrem incidir en la seva significació des de l'estratègia de les forces polítiques i sindicals republicanes i autonomistes, i de les aportacions que féu Companys perquè cristallitzés amb èxit el procés suara citat.

Si bé el Front d'Esquerres de Catalunya hauria d'imbricar la seva estratègia dins la global del Fronte Popular espanyol, és cert que el programa del Front d'Esquerres, obligadament, afegiria reivindicacions específiques i irrenunciables, tals com la restauració del règim autonòmic i dels Ajuntaments governats per la Coalició d'Esquerres, així com la derogació de la llei del 2 de gener del 1935. Per tant, a Catalunya, la victòria electoral a obtenir cobrava un triple objectiu: garantir unes Corts adequades als sentiments genuïnament republicans del 1931, aconseguir el restabliment integral de l'Autonomia, i la conquesta de l'amnistia per als empresonats, entre ells el President i tot el Consell

Executiu de la Generalitat.

Per ⁽²⁾ articular una plataforma electoral paral·lela a la formada a la resta de l'Estat, a Catalunya es creà el Front d'Esquerres, instància unitària homòloga al Front Popular, encara que amb les diferències pertinents que ja indicàvem. El Front d'Esquerres de Catalunya tingué com a precedent el comitè d'enllaç de juliol del 1935, integrat per Carles Pi i Sunyer (ERC), Lluís Nicolau d'Olwer (ACR), Joan Casanelles (PNPE) i Foch i Capdevila (USC). Mitjançant un manifest llançat el 23 de juliol del 1935, els membres del comitè d'enllaç instaven a refer la unitat de les esquerres en l'àmbit espanyol, tot dissenyant una estratègia prou moderada per a obtenir el màxim d'adhesions. En aquest manifest també es denuncià la connivència ideològica antiautonomista entre el govern de la República i el governador general de Catalunya, i alhora alcalde de Barcelona, Joan Pich i Pon. De tota manera, la persecució que patien a Catalunya els partits republicans i autonomistes determinà que la incidència i les activitats del comitè d'enllaç fossin reduïdes. Serà a partir de la convocatòria d'eleccions a final del 1935 que l'esmentat comitè es plantejarà eixamplar la seva composició i aglutinar contra la reacció feixistitzant el màxim nombre de partits, sindicats i organitzacions de masses. L'eix vertebrador d'aquesta aliança fou l'ERC, i el seu catalitzador el president de la seva Comissió Executiva, Carles Pi i Sunyer. Ara bé, Pi i Sunyer, investit de la força que li atorgava la condició de representant del partit hegemònic de Catalunya, no volia l'aliança a qualsevol preu. Ràpidament intentà fixar els límits ideològics i la composició del Front d'Esquerres de Catalunya. Com a primera imposició, Pi i Sunyer rebutjà el nom de Front Popular, adduint dues raons. La primera perquè representava una nomenclatura que provenia del

Komintern, per tant, vinculada a una estratègia, la comunista, i aquesta dependència estratègica podria suscitar un reflex de desaprovació entre els catalans, que eren majoritàriament republicans i catalanistes. La segona perquè l'esmentat molt fàcilment s'identificaria amb la traducció catalana de l'estratègia espanyola del Frente Popular, i si bé la instància unitària catalana necessàriament s'hauria d'imbricar en aquella, alhora havia de matisar la pròpia especificitat, fins i tot en la denominació. Pensem que tres cites de les Memòries de Pi i Sunyer, encara que siguin reiteratives en alguns aspectes, il·lustraran millor que les nostres paraules la seva concepció de la denominació i composició del Front d'Esquerres de Catalunya. "La candidatura había de tener, como núcleo central, una fuerte proporción de gente de la ERC; a un lado unos cuantos nombres d'Acció Catalana, formando el ala derecha; y en el otro, como ala izquierda, algunos socialistas y representantes de los grupos extremos en el campo social. Pero en número reducido, que estuviera relacionado con su real fuerza política, fragmentada y poco efectiva. Su inclusión no había de quitar a la candidatura su significación fundamental como catalanista y republicana" (pàg.339). Continuem: "...lo que no queríamos es que en la táctica del uno tras el otro creciese el ala socialmente radical en una forma desproporcionada a la realidad de la política catalana" (pàg.341). Finalment, "En las circunstancias de la política catalana, ante el riesgo de ciertas maniobras poco leales de algunos elementos extremistas, era abrir una brecha de irrupciones perturbadoras. El pueblo catalán, aun siendo socialmente avanzado, era básicamente catalanista y republicano" (pàg. 339). Paràgrafs significatius que revelarien la gestació difícil del Front d'Esquerres de Catalunya i, també, com la seva diferència nominal

amb el Front Popular no era innòcua. En el Front Popular, republicans i socialistes compartien l'hegemonia, mentre que, al Front d'Esquerrres, l'hegemonia la detenia l'ERC. No era únicament qüestió de noms, sinó de realitats polítiques diferents de les quals es deriven noms diferents.

Amb aquest convenciment, l'ERC preconitzà, teòricament, una política d'unitat, però volgué hegemonitzar la victòria. Necessitada de la incidència social i de la capacitat de captació electoral que tenien altres grups, ^(l'ERC) els incorporà al seu projecte tot subordinant-los-hi. Aquesta prepotència li resultava bastant fàcil. L'única organització de masses que podia disputar-li l'hegemonia, la CNT, restava aliena a tot tipus d'eleccions. L'USC, numèricament dèbil, era com un satèl·lit de l'Esquerra des del 1931; a l'ACR, els fracassos electorals anteriors ja li mostraven la inutilitat d'una oferta solitària, i el PNRE, incapaç de refondre l'ERC en el seu projecte (la seva impenitent aspiració), cada vegada més, sobretot després de la pèrdua d'influència de la fracció d'Estat Català, s'apropava al seu partit originari. Respecte a comunistes i socialistes, la força dels primers es reduïa, pràcticament, al gens menyspreable POUM, que, malgrat que havia augmentat la seva presència en el proletariat i la pagesia catalana, encara es caracteritzava per la seva feblesa. Els segons, els socialistes de la Federació Catalana del PSOE, no tenien cap mena d'implantació a Catalunya: el seu paper era gairebé testimonial. Per tant, l'ERC, tenia tots els avantatges per a apropiar-se un espai polític teòricament destinat a una esquerra socialitzant.

Venguts tots els obstacles, el 4 de febrer del 1936 quedà constituït el Front d'Esquerrres de Catalunya. El signants del pacte foren:

Martí Rouret i Callol	-- ERC
Ramon Peypoch i Pich	-- ACR
Miquel Serra i Fàbies	-- USC
Joan Casanelles i Ibars	-- FNRE
Cristòfor Rebull	-- Unió de Rabassaires
Faustí Ballvé i Pellicé	-- Partit Republicà d'Esquerra
Claudi Fournier i Canela	-- Partit Català Proletari
Joaquim Maurín i Julià	-- POUM
Hilari Arlandís i Esparza	-- Partit Comunista de Catalunya

Els recent citats grups i persones llançaven el mateix dia 4 el següent Programa-Manifest del Front d'Esquerres: "Consecució d'una àmplia amnistia que reintegri els presos i exiliats polítics i socials a la normalitat ciutadana. Restauració de l'organització política de la Catalunya autònoma, derogació de la llei de règim transitori del 2 de gener del 1935, i totes les disposicions que s'hi refereixin. Vigència íntegra de l'Estatut de Catalunya amb tots els seus òrgans i corporacions, i acabament dels traspassos de serveis respectant els acords anteriorment presos de conformitat amb el règim estatutari. Oposició a l'intent de revisar la Constitució de la República promulgada per les Corts Constituents, que representa ja una transacció dintre la qual és possible la convivència civil de tots els ciutadans. Manteniment dels avenços socials de la República, discriminació de la llei de vagabunds dels qui realment ho siguin i dels obrers en vaga forçosa, i compliment de les lleis de treball. Restabliment de la Llei de Contractes de Conreu votada pel Parlament de Catalunya, adopció d'aquelles mesures que facin impossible que el Tribunal de Garanties Constitucionals pugui actuar amb caràcter polític i obstaculitzar l'aplicació d'una llei reconeguda a les Corts de la

República com a constitucional. Revisió i reparació de les injustícies comeses en el camp sota un règim d'excepció i dels llançaments fets sense motius legals."

Les aportacions que Companys pogué fer a l'articulació d'aquesta aliança vingueren predeterminades, òbviament, per la seva manca de llibertat. De tota manera, pensem que Companys, encara que fos indirectament, col.laborà en l'èxit del Front d'Esquerres de Catalunya. Per exemple: a) la seva figura fou utilitzada per reanudar una col.laboració -de la qual ell sempre n'havia estat un defensor- amb les esquerres i el republicanisme avançat espanyol. b) mitjançant llargues converses amb Lluhi, influí en la integració del P.N.R.E. primer a l'aliança, i posteriorment (de resultes d'una conversa que a finals de març Companys sostingué amb Xirau, Casanellas i Tarradellas) en el sí d'E.R.C., malgrat que els "lluhins", formalment mai arribaren a autodisoldre's. c) aprofità l'ascendent i prestigi que tenia sobre la Unió de Rabassaires perquè aquesta (que posseïa aleshores entorn de 25.000 afiliats, i que havia iniciat un procés de radicalització tant perquè patí la contrarrevolució al camp perpetrada pels "isidrins" com perquè era un xic incrèdula respecte a les mesures de transformació social que podia desenvolupar l'E.R.C.) vencés les seves reticències i signés finalment el pacte electoral.

Al llarg de la campanya electoral, Companys fou un símbol-punt de referència continu. Es disseminaren milers de cartells en els quals apareixia el Companys de sempre, amb el seu mocador, i com a fons de la seva figura les barres catalanes amb el lema "Dignitat catalana". Cartells que deliberadament eren contrastats amb d'altres en els que se'l presentava dins la presó, amb el cap rapat, bigoti afaitat, etc. amb l'objectiu de commoure la

sensibilitat, obtenir la victòria i la paral·lela amnistia. Companys mateix des de les pàgines de "La Humanitat", el dia dels comicis, escrivia: "Atribuïnt-me la representació dels presos de Catalunya, saludo el Front d'Esquerres". Les al·lusions a Macià i a Companys presidiren els més de 600 actes de propaganda electoral que realitzà per tot Catalunya el Front d'Esquerres. Cartells amb les inscripcions de "Per la República, l'Estatut de Catalunya i la llibertat dels presos", amb la figura mítica de Macià imprecant "Catalans"! i amb la petició de l'alliberament del "nostre President" i del "nostre Govern" ompliren els carrers de Barcelona i Catalunya.

Ja és sabut que el Front d'Esquerres de Catalunya copà tots els 41 escons de les majories de les cinc circumscripcions electorals de Catalunya. La victòria que aconseguí sobre el Front d'Ordre havia estat abassegadora, fins i tot més àmplia que l'obtinguda pel Frente Popular sobre les dretes espanyoles.

Després del triomf del Front Popular es produí la dimissió de Portela Valladares i, tot seguit, el 19 de febrer, Azaña ocupà el càrrec de cap de govern. Com que les Corts encara no s'havien reunit, havia d'ésser la seva diputació permanent la que promulgues dos decrets de transcendental importància: el de l'amnistia per als delictes polítics i socials, el dia 22 de febrer, i el del 26 de febrer que autoritzà el Parlament català a reprendre les seves funcions, només a l'efecte d'elegir el govern de la Generalitat. Aquesta precisió no és ociosa, ja que les prerrogatives plenes del Parlament de Catalunya no es podrien recuperar fins que el Tribunal de Garanties Constitucionals no derogues la llei del 2 de gener del 1935. A Catalunya, abans de la publicació d'aquest decret, Fèlix Escales renuncià el càrrec de governador general, que fou assumit per Joan Moles, pròxim a

l'ERC, el 17 de febrer del 1936. Abans de la legitimació oficial per part del govern de la República i com a conseqüència immediata del triomf del Front d'Esquerres, "els catalans tornen a ésser lliures". Però l'eufòria catalana quedà frenada pel contingut del decret del 26 de febrer, aprovat per la diputació permanent de les Corts. Era una mostra més del regateig ancestral propi del centralisme. D'aquesta manera ho valorà Companys quan, des de Madrid, el 27 de febrer, s'adreçà al poble català: "No amaguem la insatisfacció que ens ha produït l'acord de la diputació permanent de les Corts dissoltes, que no ha pogut desprendre's totalment dels darrers vestigis d'una política i d'un estat de consciència que han estat venguts en la darrera memorable jornada comicial... Tenim plena confiança en el govern de la República, que de manera tan clamorosa varen donar l'expressió de la seva amistat i solidaritat." Obligat per les exigències o limitacions d'aquest decret, el Parlament de Catalunya reprengué les seves sessions el dia ^{29 de febrer} ~~1 de març~~. Amb l'assistència de la Lliga i de la resta de minories, en sessió extraordinària, es ratificà Lluís Companys com a president de la Generalitat. Les plenes funcions estatutàries, el Parlament de Catalunya no les podria exercir fins després del 3 de març del 1936, data en què el Tribunal de Garanties Constitucionals votà l'anticonstitucionalitat de la llei del 2 de gener del 1935.

El 26 de març del 1936 es repreneren les sessions ordinàries del Parlament de Catalunya. En la seva reintegració parlamentària com a President de la Generalitat, Companys desenvolupà un discurs eclèctic. Aquest començà per agrair la reiteració de la confiança política que en ell havien dipositat els diputats. Tot seguit, parlà d'oblidar qualsevol rancúnia (política de braços oberts a la Lliga) perquè -deia Companys- era impròpia del "nostre

temperament", era el "nostre deure" i "és la nostra responsabilitat". Fou una declaració entre conciliatòria (no excloïa cap força per afrontar les tasques col·lectives de Catalunya) i enèrgica (la seva serà una política de pau, ordre i progrés a la que s'hauran de sotmetre tots aquells que pretenguin obstaculitzar-la). Tingué un record emocionat i reivindicatiu pels fets del 6 d'octubre i valorà les eleccions del 16 de febrer com el dictamen just que el poble havia fet sobre aquests fets mateixos. Respecte al programa de govern el presentà com el mateix vigent abans del 6 d'octubre del 1934. Ratificà els Consellers i abogà perquè el Parlament declarés la nul·litat jurídica de tot el què s'havia legislat després d'aquesta data per les autoritats imposades pels enemics de Catalunya i es comprometé a desenvolupar el programa electoral del Front d'Esquerres i a obtenir el ràpid traspàs dels serveis i competències contemplats en l'Estatut d'Autonomia, tot recordant que la conjuntura facilitaria aquesta aspiració de Catalunya, doncs "hi ha un govern d'esquerres a Madrid".

De tota manera, l'activitat parlamentària del període febrer-juliol del 1936 fou escassa. Dels acords del Parlament de Catalunya caldria destacar dues lleis "sobre la il·legalitat dels acords presos durant el període de suspensió de l'Estatut per autoritats governatives i judicials", la Llei de Sanejament de Poblacions del 9 de juny que tenia com a objecte "el sanejament de barris i zones insalubres, la reforma o enderrocament de les cases malsanes, la construcció de noves cases que substitueixin ~~des~~ habitacions desaparegudes, i, en general, la realització d'obres dirigides a la higienització i millorament social de la població". La llei possibilitava l'expropiació, a un preu a convenir, de les cases malsanes. Així, "si per estat 'deficient' de la

construcció... per qualsevol altre factor apareix evident que la capitalització normal a base del líquid imposable, és excessiva, pot sofrir una disminució fins a un màxim del 60%". L'article 12 contemplava que "en el cas que el propietari no realitzi... les obres ordenades en el termini assenyalat, l'ajuntament podrà procedir a executar-les a compte del propietari". Però aquestes obres "no havien de suposar ni l'expulsió dels llogaters ni ~~expulsió dels llogaters ni~~ expectatives de beneficis al propietari". Fins i tot en cas de desallotjament de la casa, tindrien preferència a ocupar-la, en les mateixes condicions que abans, els antics llogaters. Fou, sens dubte, una de les lleis de contingut social més avançat que legislà el Parlament de Catalunya, que incorporava alguns dels elements més importants del Pla Macià del juliol del 1934. També s'aprovaren la Llei del 25 de juny del 1936 "autoritzant el Govern de la Generalitat per a publicar novament el text refós de la Llei de Contractes de Conreu i, el 16 de juliol del 1936 la "relativa al Pressupost Extraordinari d'Obres i Sanejament i del també extraordinari d'ampliació del de liquidació de crèdits del 1934, formulats per l'Ajuntament de Barcelona".

Però en aquest període es fracturà la cooperació tradicional entre l'E.R.C. i la Unió Socialista de Catalunya. El 17 de maig del 1936 aquest partit acordà suspendre la col.laboració amb el Govern de la Generalitat, la qual cosa implicava la sortida de Comorera del Consell Executiu. Companys es veié obligat a introduir petits retocs al govern català, que quedà definitivament estructurat, fins a l'esclatament de la Guerra Civil, el 28 de maig del 1936, en una sessió parlamentària en la que el discurs de Companys es vertebrà al voltant de tres eixos:

- a) advertiment a la C.N.T., que havia desencadenat un

reguitzell de vagues i a la que qualificà de sostenidora de la teoria que calia destruir l'economia i produir el caos amb l'il.lusa esperança que darrera això vindrà un sistema més pur de reivindicació obrera.

b) advertiment a les classes opulentes, a els quals alerta que la possible revolució social tindrà el seu catalitzador en l'egoïsme, la intransigència i la falta de sensibilitat social que sempre les ha caracteritzat.

c) necessitat d'aixafar el feixisme, perill al nostre país i realitat en alguns països d'Europa. Davant d'aquesta amenaça a la pau del món, Companys reitera que Catalunya s'aixecarà com a un sol home per a evitar-lo.

Es un lloc comú en la historiografia referir-se al període de la Història de Catalunya, comprés entre febrer i juliol del 1936 com ^(u)el denominat "oasi català". En el nostre llibre "L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres" ja expressàrem la nostra discrepància sobre aquest suposat oasi. Si bé és cert que Catalunya estigué lliure de la violència física -i encara no del tot-, al llarg de la primavera del 1936 esclataren un seguit de vagues que per la seva durada i continuïtat qüestionen el concepte d'oasi assimilat a concòrdia social. Es desencadenaren 148 vagues, de les quals 48 tingueren com a escenari la ciutat de Barcelona; vagues que depassen les ^{mercs}~~noies~~ reivindicacions salarials i s'inscriuen en exigències tals com l'amnistia laboral per ^(u)tots els acomiadats per vagues polítiques, solidaritat intersectorial i intersindical en la lluita contra l'atur, en la restitució d'uns drets laborals adquirits, etc. etc. Es a dir, en l'etapa del Front d'Esquerres s'esvaeix el projecte d'E.R.C. d'hegemonitzar en el futur la política catalana. Si bé encara deté l'hegemonia electoral, progressivament perdrà influència entre les capes

populars, les quals, autoconsiderades forjadors de la victòria electoral del 16 de febrer, comprovaran amb desencís i hostilitat que l'E.R.C. no té voluntat política d'afrontar el conjunt de transformacions socials exigibles i pròpies d'una Catalunya socialment avançada. En definitiva, al juliol del 1936, l'oferta reformista de l'E.R.C. del 1931, havia fracassat, havia palesat totes les seves insuficiències i limitacions. Ja no era l'únic projecte polític ni del catalanisme ni del republicanisme. La Guerra Civil, acompanyada de la revolució social serà el reflex lògic i una explicació plausible de com les frustracions generades per l'E.R.C., incapaç d'integrar les reivindicacions de les classes subalternes, només podien trobar sortida en la Revolució.

Pel que fa a l'actuació política de Companys en aquest període, segons el parer nostre, accentuà la seva proclivitat al pactisme. Esporòticament per les conseqüències del 6 d'octubre, se'ns manifestà un Companys molt llunyà de la radicalitat -dins sempre d'un reformisme- que l'havia caracteritzat. D'altra banda, això no és un greuge imputable a la seva persona, doncs Companys, com a líder del partit, era l'expressió i el dipositari de les contradiccions que progressivament s'agreujaven dins l'E.R.C.

Com a corol·lari voldríem manifestar que, al marge de les valoracions polítiques que es facin de la seva gestió, Companys ha de passar a la història com a paradigma de polític altruista, desinteressat, d'una audàcia ratllant amb l'agosament perillós i posseïdor d'una intuïció i d'un olfacte que estaven per damunt de la "ciència política". En definitiva, "un polític fins a la punta dels cabells" (Miravittles), encarnació d'un "extraordinari instint companyesc... el dels vers polítics, el dels polítics de

l'època"

(Ametlla).

Ramon ALVÉZAR I ALIAGA

març 1970